

חמודי שי

על התורה והמועדים

הגיגים ודעות מחודשים בדרך הדרוש והמוסר בפרשת השבוע | גליון כ"ט | פרשת מטות מסעי תשפ"ז

שינוי מהותי בהנהגה

פרשת מטות

א

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמָּטוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' (במדבר ל, ב).

כבר עמדו מפרשי המקרא על סטייה זו מן הפתיחה הרגילה לכל עניין חדש בתורה שכתוב "וידבר ה' אל משה לאמר..." ומובן מאליו שלימד קודם את אהרן ואח"כ בני אהרן ואח"כ הזקנים שהם ראש המטות ורק אח"כ שאר העם כדאיתא בעירובין (נד, ב) ומובא ברש"י בפרשת כי תשא (שמות לד, לב), ומפני מה יש דגש מיוחד שמשה לימד את ההלכות האלו לראשי המטות קודם לכל ישראל שזה דבר המובן מאליו?

דעת רש"י על הקשר בין הלכות נדרים לראשי המטות

על זה מסביר רש"י (ד"ה ראשי המטות): "ראשי המטות - חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר כך לכל בני ישראל ומנין שאף שאר הדברות כן ת"ל (שמות לד, לא) וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי כן נגשו כל בני". ומה ראה לאומרה כאן? למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות" (ב"ב קכ, ב). לפי הגישה של רש"י הדגש המיוחד על ראשי המטות הוא בגלל הלכות נדרים ללמדנו שהיתר נדרים צריך או יחיד מומחה או בית דין. להוסיף נופח על דברי רש"י אומר שזה לא סתם "חוק יבש" שצריך יחיד מומחה או בית דין

אלא שהיתר נדרים הם דברים עדינים מאד ובפרט כשזה נוגע "בין איש לאשתו בין אב לבתו" (ל, יז) והדברים מגיעים לכל החכמה והמומחיות של "בית דין לענייני משפחה" כידוע מהסוגיות על העניינים האלה במסכת נדרים בהלכות של מה נחשב "עיוני נפש" ומה נחשב "דברים שבינו לבינה", וזה הרבה יותר דיון משפטי מאשר איזה "טקס דתי"! הנה, לפי הגישה של רש"י הדגש במיוחד על ראשי המטות הוא משהוא מיוחד להלכות נדרים. אולם אני רוצה לחדש לענ"ד גישה אחרת לעניין הזה, והוא שהדגש על ראשי המטות הוא ללמד על תפנית בהנהגת עם ישראל שכבר התחיל בפרשת פנחס כפי שאבאר.

שינוי מהותי בהנהגת עם ישראל

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֶה אֶל הָר הָעֶבְרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּרְאִיתָה אֶתָּה וְנֹאסַפְתָּ אֶל עַמִּיךָ גַּם אֶתָּה כְּאִשֶּׁר נֹאסַף אֶהְרֹן אֲחִיךָ" (כז, יב-יג) משה מקבל את הבשורה שתמה עידן הנהגתו המיוחדת שהוא לבד הנהיג את עם ישראל והכל רק על פי ה' ורק לאחר שקיבל כל פקודה מפי ה'.

"וידבר משה אל ה' לאמר: "משה יוצא מגדרו ובמקום לחכות לשמוע מה' כמו שעשה למעלה מארבעים שנה הוא לוקח יוזמה ופונה אל ה' מתוך דאגה לעתיד הנהגת עם ישראל- והפנייה העצמאית הזאת כבר קובע את צורת ההנהגה החדשה כפי שנבאר.

"יפקוד ה' אלוֹקֵי הַרְוִיחַת לְכָל בֶּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֵדֹת ה' כְּצֵאֵן אֲשֶׁר אֵין

עניינים שנתבארו

פרשת מטות

א

דעת רש"י על הקשר בין הלכות נדרים לראשי המטות ----- שינוי מהותי בהנהגת עם ישראל ----- בפרשת מטות מתחיל המעבר להנהגה החדשה

ב

שינוי לשון פקודת הנקמה ----- כמים הפנים לפנים ----- משה שליח נקמת ה' ----- לקח לעוונותינו בגלותנו

פרשת מסעי

א

המסעות היו גם רוחניות ----- מ"ב מסעות - מ"ב לקחים נצחיים לכל יהודי ----- "מוצאיהם" - המציאות שלהם --- אברהם אבינו הנוסע הראשון שורש למסעות של בני ישראל ----- ממצרים לארץ ישראל - מסע של התעלות

ב

הדרן עלך ספר במדבר ----- המסעות סיפור של אמונת ישראל ----- סוד ההקבלה בין המסעות לערי הלויים

ג

הפעם הראשון שתאריך פטירת צדיק נכתב בתורה ----- חודש אב ותפקידו של אהרן ----- אהרן היה העוגן הרוחני שלנו במשך הארבעים שנה במדבר ----- כוחו של היארצייט - הוי מתלמידיו של אהרן

ה' וישראל מחזיקים טובה זה לזה

ויאמר ה' אל משה לאמר. שא את ראש מלקוח השבוי
באדם ובבהמה אתה ואלעזר הכהן וראשי אבות
העדה (לא, כה-כו).
ועל כולם:

ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון
ואת ראשי אבות המטות לבני ישראל (לב, כח).

בפרשתינו משה מעמיד את ההנהגה החדשה וחולק
להם כבוד ולפי"ז יש לומר וידבר משה אל ראשי
המטות היה הכוונה לחלוק להם כבוד בתור חלקם
בהנהגה החדשה של עם ישראל.

ב

שינוי לשון פקודת הנקמה

וידבר ה' אל משה לאמר: נקם נקמת בני ישראל
מאת המדינים אחר תאסף אל עמי: וידבר משה
אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא
ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין: (במדבר לא,
א-ב). ה' אמר למשה לנקום את נקמת בני ישראל,
אך משה משנה את לשון הציווי ומצוה את העם, "לתת
נקמת ה' במדין". רש"י מפרש, שמשה שינה את לשון
הציווי ל"נקמת ה'" ללמד שהעומד כנגד ישראל כאילו
עומד כנגד הקדוש ברוך הוא.

כמים הפנים לפנים

לענ"ד, ניתן גם לפרש על פי היסוד הידוע בחז"ל
ובספה"ק שה' וישראל סגולתו מחזיקים טובה
זה לזה ולא לעצמם כלל על כל דבר ודבר. מקור
הרעיון בחז"ל הוא במסכת ברכות (ו, א) "...אמר להם
הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם
ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. אתם עשיתוני
חטיבה אחת בעולם שנאמר שמע ישראל ה' אלקינו
ה' אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר
ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ..." עיי"ש. על פי
יסוד זה איתא בספה"ק קדושת לוי ועוד ספה"ק שזה
ההסבר למה אנו קוראים לחג יציאת מצרים בלשוננו
ובתושבע"פ השגורה בפנינו "פסח", אך התורה שבכתב,
שכולו הלשון של דבר ה' שנכתב על ידי משה, קוראת
לו "חג המצות". המפרשים מסבירים שאנו זוכרים
התערבות ה' בהצלתנו בפסיחה עלינו במכת
בכורות ולכך אנו קוראים לחג "פסח". ואילו ה'
קורא לו "חג המצות" לשבח אותנו על אמונתנו בו

להם רעה.
ויאמר ה' אל
משה קח לך
את יהושע
בן נון איש

אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו. והעמדת אתו לפני
אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצויתיה אתו לעיניהם.
ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל.
ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט
האורים לפני ה' על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל
בני ישראל אתו וכל העדה" (כז, טו-כא).

הנה, מעבר לשינוי המהותי בהנהגה שתחת הנהגת
משה הכל היה ע"י פקודות מפורשות מפי ה', ומשה
מנהיג בכל פרט רק על פי ה', ולא על דעת עצמו כלל
(למעט הג' דברים שעשה משה על דעת עצמו אפילו אז
הקב"ה במפורש הסכים לו, עיין מש"כ בספר חמודי שי
על בראשית במאמר על שמחת תורה) ולאחר הנהגת
משה ההנהגה על דעת המנהיגים כפי שרמזנו
למעלה, מעבר לזה אחרי משה אין מנהיג יחיד אלא
יש כמה בעלי סמכויות.

יהושע הוא אמנם מנהיג הראשי, אולם הוא צריך
לאלעזר הכהן בכלל, ולאורים ותומים שהוא נושא
על ליבו, וכל העדה שהם הסנהדרין שהם הם ראשי
המטות.

בפרשת מטות מתחיל המעבר להנהגה החדשה

בפרשתינו הבעלי סמכויות כבר מתחילים להחזיק
במושכות ההנהגה, ונביא כמה דוגמאות:

וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם ואת פינחס
בן אלעזר הכהן לצבא וכלי הקדש וחצצרות התרועה
בידו (לא, ו) פנחס עומד על תקן כהן משוח מלחמה
(על טעמים מיוחדים למה פנחס ולא אלעזר עיין
ברש"י שם).

ויבאו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל עדת בני ישראל
את השבוי ואת המלקוח ואת השלל אל המחנה אל
ערבת מואב אשר על ירדן ירחו. ויצאו משה ואלעזר
הכהן וכל נשיאי העדה לקראתם אל מחוץ למחנה.
(לא, יב-יג)

ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה
זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה (לא, כא).

ביציאתנו
החפזה
בלי שאלות
ובלי הכנה
מרובה, כל

כך בחפזון שלא היה זמן לבצק להחמיץ, והיה לנו רק מצות. אנו ראינו את יד ה' החזקה, שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי בני ישראל, לכך אנו קוראים לחג זה פסח. זה מן נקודת המבט שלנו. ה' קורא לו חג המצות להדגיש את אמונתנו התמימה שיצאנו ממצרים בחיפזון, ללא שום שאלות או הכנות מרובות. כן גם כאן, ה' מצוה למשה להילחם נגד מדין לנקמת בני ישראל. אבל משה מנתח המצב. הוא רואה החילול ה' הגדול שגרמו המדינים. הם גרמו ליהודים לכשל ולחטא בשליחת בנותיהם ובנות מואב לפתותם ולהוליקם לעבודה זרה ובזה גרמו לחילול ה' נורא ואיום. משה רצה לנקום דווקא בשם ה'. מנקודת המבט של משה בני ישראל ילחמו למען נקמת ה'. ה', כביכול, מבקש לנקום על הביזיון וההשפלה ברוחניות והעונש שבא בעקבותיה שמדין הביא על בני ישראל לכך ה' מצוה "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים".

ועו"ל, מה שמשה צוה על "נקמת ה'" היה גם אסטרטגי. כאשר צבא יוצא למלחמה, החיילים מתעוררים ביתר שאת מכח ההכרה במטרה האידיאליסטית שלמענה נלחמים. אין מטרה יותר עליונה להילחם מעבר לנקום נקמת ה' למען כבודו יתברך.

משה שליח נקמת ה'

המהר"ל צינץ, במלא העומר, מציע דרך אחרת על ידי רמזים דקים, והדברים ראויים למי שאמרם. הוא מסביר שכאשר ה' אומר למשה "נקם נקמת בני ישראל", הוא ממנה את משה כשלוחו של מקום לבצע נקמה זו, מכח העיקרון "שלוחו של אדם כמותו". משה כשליח ה', אומר לבני ישראל לתת את נקמת ה' במדין. זאת אומרת שמישמת הנקמה עוברת מה' למשה, וממשה לעם. במלחמה זו עם מדין, בלעם הרשע נהרג, שכן הוא גרם לאבדן 24,000 שמתו בעל פעור. בלעם נתן עצה לבלק שהוליקה את בני ישראל שולל עם בנות מואב ומדין. סוף סוף על ידי משימה זו בלעם קיבל את סופו הראוי לו.

לקח לעונינו בגלותנו

ובגלותנו, אנו סובלים אבדות וטרגדיות ופונים לה' שייקח נקמה לשמו הגדול, אך גם בשמנו, כדרכו ית'. ב"אב הרחמים" אנו מבקשים מה', שינקום לעינינו נקמת דם עבדיו השפוך. אנו חסרי כוח לצאת לקרב בשם ה', אבל אנו מבקשים מה' שיעשה קרב בשמנו, בנוסף לנקמה על כבודו ית'.

א-ל נקמות ה' א-ל נקמות הופיע: הנשא שפט הארץ השב גמול על גאאים: במהרה בימינו, אכיה"ר.

פרשת מסעי

א

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן: וכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם: (במדבר לג, א-ב).

המסעות היו גם רוחניות

המפרשים עמדו על הפוכי הלשונות שבפסוקים אלו, שכתוב בתחילה "מוצאיהם למסעיהם" ואחר כך "מסעיהם למוצאיהם". וז"ל השפת אמת (תרל"ג) "ונראה שאחר כל המסעות נגמר יציאת מצרים. כי בכל מסע נתרחקו יותר ממצרים עד שבאו לארץ ישראל... וזהו מוצאיהם למסעיהם... ואח"כ כפי מה שנוסע האדם ומתקרב להשי"ת נגמר ההוצאה שהפריש עצמו מגשמיות [וזהו מסעיהם למוצאיהם] וכל א' מהם מסייע להשני כנ"ל", עכ"ל. השפת אמת מבאר כי כל המסעות היו התרחקות ממצרים, שהיא מסמלת את הגשמיות, והתקרבות לארץ ישראל המסמלת רוחניות. וקשר המלה "מוצאיהם" למלה "יצאו" שבפסוק הקודם (במדבר לג, א), שהיא יציאת מצרים, דהיינו שכל מסע היה המשך של יציאת מצרים ועוד התרחקות מגשמיות.

מ"ב מסעות – מ"ב לקחים נצחיים לכל יהודי

מסעות בני ישראל במדבר במשך ארבעים שנה לא נכתבו רק לשם תיעוד היסטורי, אלא, ככל התורה כולה, ללמד לקחים נצחיים, ובעניינינו סמלים למסעותיה של כלל ישראל לדורותיה, וכן למסעותיו של כל יחיד בחייו. והכי איתא בכל ספרי חסידות על פרשתנו בשם

הבעל שם
טוב זי"ע,
כמו שבני
ישראל
עברו מ"ב

מסעות כך כל נשמה יהודית צריכה לעבור מ"ב
מסעות" דהיינו שלבים רוחניים בחייה.

"מוצאיהם" – המציאות שלהם

על פי הנ"ל אני מציע בדרך דרוש ש"מוצאיהם" מלשון
המציאות שלהם, והכוונה "אלו מציאות שלהם
(של בני ישראל)" ללמד אותנו לקח לכל מסעינו.
כאשר אנשים נוסעים, הם בעצם מחפשים למצוא
משהו. יש מחפשים הרפתקה, יש מחפשים למצוא
דברים שלא ראו קודם, אחרים מחפשים למצוא את
עצמם, והצדיק הולך לגלות לצמיחה רוחנית ולמצוא
את השכינה בגלותה. חז"ל מלמדים: "יגעת ומצאת
תאמין". יגעת - אם תשקיע מאמץ, בין ללימוד תורה
או למטרות חשובות אחרות, ומצאת - ואז תמצא מה
שחפשת כשכר ליגיעתך, תאמין - הכל רק עם תאמין
בה' ובכח האמונה שלמה "תיסע" ע"י היגיעה ורק אז,
ומצאת את מה שאתה מחפש. שורש הכל במסעות של
אבותינו במדבר. כלל ישראל לא ידעו לאן הם נוסעים.
רק ה' ידע את היעד. כאשר כלל ישראל ראו את ענני
הכבוד מתחילים להתרום ולנוע ידעו שזה סימן להם
לנוע, בלי שאלות, ליעד לא ידוע. היו ארבעים ושנים,
תחנות לא ידועות מראש, כאלה. הם נסעו באמונה
שלמה ומוחלטת "וַיֵּאמְרֵנוּ בְּה' וּבְמִשֶּׁה עֲבָדוּ". כל
פעם שנסעו זה היה למצוא את המקום הבא, בגלל
שזה לא היה רק מסע גשמי אלא גם מסע רוחני. הם נסעו
באמונה ובטחון מוחלטים בה' בשמחה של המדבר. חיי
המדבר היו חיים רוחניים. לא עבדו בשדות או זרעו
יבולים. כל יום ירד המן מן השמים, משום מקום ידוע,
הם מצאו את המן על הארץ בבוקר. הכל היה בדרך
נס מחוץ למערכת הטבעית שמתלבשת בדרך "סיבה
ומסובב" הצפוי מראש, אלא הכל היה בדרך "מציאה"
שיוצא משום מקום ובא דווקא בהיסח הדעת.

אברהם אבינו הנוסע הראשון שורש למסעות של בני ישראל

אברהם אבינו הוא הנוסע הראשון למסעות בני ישראל.
כאשר ה' צוה אותו, "לֵךְ לְךָ!" ... אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ.

אברהם לא ידע לאן הוא הולך. זה אחד ממבחני האמונה
הגדולים שלו. הוא נאלץ לקום ולעזוב ליעד לא ידוע,
אך ורק בבטחון בה'. אותה אמונה איתנה בה' סייעה
לו לזכות בתואר "האב המייסד של העם היהודי".
בפרשתנו אנו מתחילים כל מסע "במוצאיהם -
למסעיהם" מנקודת מוצא ידועה, אבל ליעד לא ידוע.
בני ישראל גם נסעו בבטחון בה'. יגעת ומצאת, מחפשי
האמת הללו, ההרפתקנים הללו, כאשר הגיעו זה היה
"מסעיהם - למוצאיהם", לאחר נסיעה מתוך אמונה
תמימה ובטחון מוחלטת בה' מצאו רמה נוספת של
צמיחה רוחנית. הנוסעים הללו הם הרפתקנים רוחניים
הדורשים ומחפשים את רצון ה', ומתוך השאיפות
האלו נסעו במסעות האלה. ה' מצוה למשה לכתוב את
כל הארבעים ושנים המסעות בתורה לשבח בני ישראל
שקיבלו את מסעות אלה באמונה, כל פעם מבלי לדעת
לאן הם הולכים, עם כח הבטחון נוסעים "על פי ה'".

ממצרים לארץ ישראל – מסע של התעלות

ניתן לפרש הפסוקים כדלהלן: "אלה מסעי בני
ישראל..." נסיעה של חיפוש וביקוש, "ואלה
מסעיהם למוצאיהם" בסוף המסעות הם מוצאים את
מבוקשתם שחיפשו. אך זה היה "מסעיהם מוצאיהם"
- לשון רבים, שבכל מסע ומסע הם התעלו רוחנית,
אמונתם עלתה לרמה נוספת עד שהגיעו ליעדם הסופי
בסוד "הארץ אשר אראך" לבסוף, ארץ ישראל. זה
היה אחרי מסע ארוך מארץ מצרים. הפסוק הראשון,
"אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים..."
קובע את נקודת ההתחלה של המסע, מעומק מ"ט
שערי טומאה, מנקודת שפל זה מתחיל מסע האומה
החדשה של דורשים ומבקשים המחפשים למצוא
דרכם, אפילו אם צריך לעבור דרך מדבר שממה,
לגשם את שאיפותיהם להתפתח כאומה של מאמינים
ולהתעלות במעלות הביטחון ולהגיע ליעדם, לאחר
ארבעים ושנים תחנות, לארץ ישראל. "לך לך... אל
הארץ אשר אראך" בני ישראל היו המשך של המסע
של אברהם אבינו, אך לקח להם קצת יותר זמן למצוא
את הארץ ההיא, אבל סוף סוף, כאומה חזקה, הגיעו
לארץ ישראל. אנו מתפללים לזכות לקיבוץ עמנו
מארבע כנפות הארץ לארצנו ישראל ולזכות לראות
את ירושלים הבנויה מהרה בימינו, אמן.

ב
אלה מסעי
בני ישראל
אשר יצאו

מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן:

הדרן עלך ספר במדבר

בהגיענו לפרשה האחרונה שהיא הסיום על ספר במדבר אנו עושים "דרשת הדרן" ומהרהרים בכל ספר במדבר. ספר במדבר פותח בנושא חניית בני ישראל במדבר לדגליהם וסדר מסעיהם, והנושא הזה תופס מקום חשוב בשלש הפרשות הראשונות, ובו ספר במדבר מסיים. נקודת שיא המגלה על העומק הגדול המסתתר בתוך המסעות היא בשני הפסוקים היחודיים המוקפים בנונים הפוכים "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה... ובנחה יאמר שובה ה'..." רבותינו התנאים דורשי רשומות ז"ל הביעו הדעות בדבר המשמעות הנסתרת בנונים ההפוכים הללו, אם שהם מסמנים ספר בפני עצמו - ספר נפרד - שעושה את תורת משה שבעה ספרים, אם שהפסוקים הללו ממוקמים כאן לשמש כהפרדה בין פורענויות לפורענויות. יש משמעויות עמוקות בדעות הללו, ודנו בהן לעיל.

אך החטא גרם והמסע התארך. המתאוננים גרמו לעיכוב קצר, ואז חטא המרגלים גרם לנו שהייה של ארבעים שנה במדבר. היינו על הדרך במסע ישיר. לא היו אמורים להיות ארבעים ושנים עצירות. משה היה אמור להנהיג את בני ישראל שיצאו ממצרים לארץ ישראל ואז לצערנו, היה לנו חטא המרגלים ונכלאנו במדבר לארבעים שנה.

המסעות סיפור של אמונת ישראל

אך למרות החטאים והארכת המסע לארץ ישראל, המשמעות העמוקה של המסעות לא התדלל, אדרבה! מעז יצא מתוק! כדי לבאר את זה נקדים בשאלה: בפרשת חקת, התורה מדלגת פתאום על שלשים ושמונה שנים מן התקופה במדבר וממשיכה לספר אודות השנה האחרונה. מה קרה באותן השנים? אם אין בהם שום משמעות, אז מדוע בפרשה זו התורה חוזרת להתחלת המסע מיציאת מצרים ומסכמת את ארבעים ושנים המסעות במשך כל ארבעים השנים? התורה אינה ספר היסטוריה. התורה מלמדת אותנו

לקחים נצחיים. לקח משמעותי אחד של המסע דרך המדבר הוא שזה היה מבחן אמונה. כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ירמיהו ב, ב). ה' זוכר את אמונת נעורינו; עוזבים ארץ מיושבת למדבר שממה. רש"י אומר, "ומה הוא חסד נעורך? לכתך אחר שלוחי משה ואהרן מארץ נושבת יצאתם למדבר ואין צדה לדרך כי האמנתם בי". רק לקחת מה שאמרת לך לקחת - מצה, זהו. אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים - השאירו את כל הנוחות של מצרים מאחוריהם. בני ישראל מתוגמלים במדבר על אותו בטחון עצום. הם מטופלים ישירות על ידי ה' ומקבלים את מזונם - המן - ישירות מה', וחיים מונחים תחת הגנת ענני הכבוד והשכינה נסעה איתם תמיד. הפסוקים האחרונים של ספר שמות מעידים על כך: "כי ענן ה' על המשכן יומם... בכל מסעיהם".

והנה, מעשה חטא העגל שאירע רק ארבעים יום לאחר מעמד הר סיני וקודם הציווי על מלאכת המשכן, עוכב בסיפורו מפרשת יתרו עד חצי השני של פרשת כי תשא. למה? לבי אומר לי שזה נכתב כך כדי לא לערוב שמחת מתן תורה ושמחת הצו לבנות את המשכן ובגדי כהונה. לפי היסוד הזה יש לומר שבפרשת מסעי התורה רוצה רק להדגיש את אמונת ישראל בעזיבת מצרים ולצאת למדבר שממה - אפילו לארבעים שנה. התורה לא רוצה להתמקד בפרט באותם שנים נוספות של עונש. במקום זאת, התורה ממשיכה את הסיפור בשנה האחרונה ומספרת את סיכום כל ארבעים שנות המסעות לשבח את בני ישראל על אמונתם. ובזה ה' רוצה להראות שהקשר שלו עם כלל ישראל נצחי בל ינתק, ומים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה המכסה על כל הפשעים, ובית המקדש עוד ייבנה.

סוד ההקבלה בין המסעות לערי הלויים

הבאנו לעיל את דבריו של קדוש ה' הבעש"ט זי"ע שאמר שכל אדם מישראל צריך לעבור ארבעים ושנים מסעות בחייו לצמוח רוחנית, כנגד מסעות הרוחניות של העם במדבר. בפרשתנו יש ציווי לתת ארבעים ושנים ערים ללוויים. לבי אומר לי, שאין זה מקרה שמספר ערי הלוויים כמספר ארבעים ושנים מסעות. הלוויים לא היה להם חלק משלהם בארץ, הם היו מפוזרים בכל ארץ ישראל. ולא במקרה עריהם גם שמשו כערי

מקלט, וכל
אחד מישראל
שהרג בשגגה
היה יכול
למצוא

חודש אב ותפקידו של אהרן

בפרשת חקת כתוב שבני ישראל התאבלו על אהרן שלשים יום, דהיינו כל חודש אב. כולנו מכירים היטב את המשמעות הרוחנית של חודש אב, וכבר מהתחלתו: "משנכנס אב ממעטין בשמחה" (תענית כו, ב). כבר מראש חודש אב אנו מתחילים להתאבל על חורבן בית המקדש, ההופך את עבודות הקרבנות, הקטורת, והדלקת המנורה לבלתי אפשריים. ומי חנך את העבודה? אהרן הכהן, הכהן הגדול הראשון שלנו. הוא הניח את היסוד לעבודת המקדש. לעיל בפרשת נשא, הערנו שברכת כהנים נאמרה לראשונה ביום הראשון של חנוכת המשכן. ביום ההוא, כאשר אהרן נמשח כהן גדול, הוא בירך את כלל ישראל. המילים האחרונות של ברכת כהנים הן "וישם לך שלום". תפקיד אהרן לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים (עיין רש"י בפרשת נשא עה"פ "ולזבח השלמים בקר שנים" מש"כ ע"פ יסודו של רבי משה הדרשן). אך מעבר לזה, "הלל היה אומר: הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה." (אבות א, יב), אם זה "מתלמידי אהרן" צא וחשוב מה היה האהבת שלום ורדיפת שלום של אהרן בעצמו! רש"י מפרש עד כמה אהרן התמסר לעשות שלום בין אנשים מתקוטטים, ובין בעל ואשתו. הוא היה חסר אנוכיות, ואפילו שפל בעיניו, במרדפו הבלתי פוסק להביא שלום והרמוניה בין חלקי העם. הערנו כמה פעמים שבפרשת תצוה בתיאור של החושן ואבני החושן שעליהם חרות שמות השבטים "...והיו על לב אהרן בבואו לפני ה' ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד (שמת כח, ל). כל עם ישראל המאוחד הם על לב אהרן. תפקיד אהרן היה לאחד את כלל ישראל המיוצג על ידי שנים עשר השבטים שנחרטו על אבני החושן הקשורים חזק על האפוד באופן "ולא יזח החושן מעל האפוד" ולשמור אותם קרובים זה לזה (בסוד אוהב שלום ורודף שלום) וקרובים לה' (בסוד ומקרבן לתורה) המיוצג על ידי השם המפורש שהיה טמון בחושן שתמיד קשור חזק על לבו של אהרן כשהוא מבצע את העבודה. בדרך זו, אהרן לא רק שרת במקדש, אלא פעל כמתווך רוחני בשם כלל ישראל, מחפש שלום ואחדות ביניהם, ומקרב אותם לה'. אחדות ושלום היו חיוניים לשכינה לשכון במשכן ובבית המקדש.

בזה יובן למה אנו מתאבלים כבר מראש חודש אב שבו

מקלט בערי הלוויים. הלוויים ששרתו בקודש הביאו קדושה לעריהם וע"ז מקומות אלה שמשו כתחנות של עליה רוחנית לבן אדם שנפל ממדרגתו, ולכך גלה ממקומו, וצריך להתחיל את המסע הרוחני שלו מחדש. אנו רואים זאת גם מן ההלכה ש"תלמיד שגלה מגלין רבו עמו" לעזור לו בלימוד ועבודת ה'. זה מדרכי התשובה, ושינוי מקום - שינוי מזל. לפעמים אנשים עוברים ממקום למקום כי לא היה להם מזל במקום אחד, אז הם עוזבים למקום חדש, מחפשים התרוממות. אלה מסעי בני ישראל... על פי ה'. אנו נוסעים, מחפשים למצוא את התחנה הבאה שאליו ה' הולך שולח אותנו. לפעמים אנו מקבלים איזה "דחף" לעבור, לשנות, ופועלים בהתאם. אנו עוברים מתחנה לתחנה במשך חיינו עד שאנו מגיעים לתחנה הסופית - דביקות בה'. יהי רצון שכל מסענו במשך חיינו יביאנו לגאולה השלמה במהרה בימינו, אמן.

ג

וַיַּעַל אֶהֱרֹן כֹּהֵן אֱלֹהֵי הָהָר עַל־פִּי ה' וַיָּמָת שָׁם בִּשְׁנֵה הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ: (במדבר לג, לח).

הפעם הראשון שתאריך פטירת צדיק נכתב בתורה

הפעם הראשון בתנ"ך שהיום והמקום של פטירת אדם מתועד במדויק לפרטיו הוא במיתת אהרן. זהו היארצייט היחיד שנרשם במפורש בתורה: יום ראשון של החודש החמישי, ראש חודש אב. יש הרבה מה להתבונן בפסוק קצר זה. למה התורה פירטה את היום המדויק של פטירת אהרן, מה שהתורה לא עשתה עבור שום צדיק אחר, אפילו משה רבינו. מדוע תאריך מותו של אהרן נכתב כאן בפרשת מסעי, בהקשר למסעות, ולא קודם בפרשת חקת, ששם מסופר על מיתת אהרן ממש? מדוע הפסוק מדגיש שהוא נפטר בשנת הארבעים ליציאת מצרים?

נפטר אהרן
ועד תשעה
באב שבו
נחרב בית
המקדש

בפועל. המסר הברור הוא: בגלל שאיבדנו את ערכי אהרן התדרדרנו עד שנאת חנם, שנאה חסרת בסיס ר"ל, ובתוצאה ישירה מזה נחרב בית המקדש.

אהרן היה העוגן הרוחני שלנו במשך הארבעים שנה במדבר

כידוע, התקדים לחורבן בית המקדש ככלל ובט' באב בפרט היה בפרשת שלח. המרגלים חזרו בח' באב ומסרו דו"ח שקרי שלא היה בו ממש ובליל ט' באב "...ויבכו העם בלילה ההוא..." (במדבר יד, א). רש"י מביא את דברי חז"ל "אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות" (תענית כט, א). אך כאמור, זה היה העונש לדורות, אך לשעתו "...יום לשנה יום לשנה תשאו את עונתיכם ארבעים שנה..." (במדבר יד, לד). "וימת שם בשנה הארבעים" – אהרן נפטר בשנה הארבעים, ולמה היו במדבר ארבעים שנה? בגלל חטא המרגלים, הלשון הרע שדברו. כאשר אהרן מת, בני ישראל התאבלו עליו עמוקות שלשים יום כי הכירו איזה צדיק אבדו. הוא היה המדריך הרוחני שלהם. משה רבינו נתן לנו את התורה. אהרן נתן לנו את העבודה, החיבור וההכוונה להתקרב לה'. הוא איחד את העם, הרים אותם רוחנית, ובירך אותם באהבה. כל ישותו היה משקל נגד מלהגיע לאותה בכייה לדורות, ולשעתו הוא זה שהרים את העם לאחר הנפילה מחטא המרגלים.

כוחו של היארצייט – הוי מתלמידיו של אהרן

מדוע התורה כתבה בפירוש את היארצייט של אהרן, ולמה בפרשת מסעי ולא בפרשת חקת ששם מסופר על מיתתו בהר ההר? פרשת מסעי, הסדרה המסיימת של ספר במדבר, תמיד נופלת ליד ראש חודש אב. בשנה זו שאני כותב את הדברים האלה פרשת מסעי ממש סמוך לראש חודש אב. התזמון של הפרשה עם העיתוי מעורר אותנו לתשובה, ללמוד מן מעשיו ומידותיו של הצדיק הגדול הזה. מה עושים ביארצייט? זה יום של התרוממות רוחנית,

יום הילולה. אנו מהרהרים על עניינו ומידותיו של הצדיק ומתאמצים ללכת בדרכיו. "גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם" (חולין ז, ב), אנו מרימים את נשמות הצדיקים כאשר אנו מתעסקים בתורותיהם ועוקבים אחר לקחיהם, והם משפיעים עלינו מכוחם מן השמים. אנחנו חייבים לעשות תיקון, ולעבוד על תחומי אוהב שלום, רודף שלום, ומצוות בין אדם לחברו. עלינו לעשות תיקון בעבודתנו. היום, עבודתנו היא רק בתפילה, "נשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג). עלינו לחזק את תפילותינו וכוונותינו. ראש חודש הוא השורש לכל החודש. כבר מראש חודש אדר אנו מגבירים שמחתנו. בניסן נגאלו – הגאולה מתחילה כבר מראש חודש ניסן (בסוד "יכול מראש חודש..." עיין מש"כ במאמרינו על פרשת החודש ובפירושו להגדה של פסח). כיום אנו מתחילים את אבל בראש חודש אב. אם נוכל לקחת את הלקח של עניינו של אהרן ללב, ולתקן את הפילוגים שמפרידים אותנו זה מזה ומן ה', נוכל להפוך את הכיוון של חודש אב משורשו כך שיוביל לאותו תשעה באב העתיד להפוך ליום טוב. בעוד אנו משלימים ספר במדבר שתמיד קודם לתשעה באב, אנו מהרהרים בנקודת מעבר זו כאשר כלל ישראל עוזב את המדבר אחרי המסע הארוך מיציאת מצרים. אנו נכנסים לארץ ישראל ובונים את בית המקדש. הבה נעשה מה שאנו יכולים להחזירו "בנה ביתך כבתחילה..." חדש ימינו כקדם". אנו מתפללים שזכות אהרן הכהן יגן עלינו, שיהא מליץ יושר. הוא היה עמוד העבודה, והוא יעזור להחזיר את העבודה לבית המקדש בירושלים הבנויה, במהרה בימינו, אמן.

מהרא"ל צינץ

מטות – מסעי

פרשתינו פותחת בדיני התרת נדרים, וכך נאמר: וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל־רְאִשֵׁי הַמָּטוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה': והפסוק ממשיך ומפרט את דיני נדרים. רבינו המהרא"ל עמד על הפסוק הפותח של הפרשה, והקשה שתי קושיות: א. לא מובן מה פירושו של הביטוי "אֶל־רְאִשֵׁי הַמָּטוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", וכי משה רבינו דיבר אל ראשי המטות, או אל בני ישראל? ב. נאמר כאן הביטוי "זֶה הַדָּבָר". שהוא ביטוי המרמז על מעלתו

ה מ י ו ח ד ת
של משה
רבינו שראה
את נבואתו
באספקלריה

המהירה דהיינו באופן ברור כאדם שרואה את המציאות בחושיו, בצורה ממשית. וכמו שנאמר בפסוק "ומראה ולא בחידות" וזאת לעומת שאר הנביאים שראו באספקלריה שאינה מאירה. ולזאת מרמז הביטוי "זה הדבר", כלומר דבר ברור וגלוי. ואם כן יש להבין מדוע דווקא בפרשת התרת נדרים הוזכר הענין של אספקלריה המאירה?

רבינו מבאר ביאור נפלא בשורשה של פרשת התרת נדרים. אולם לשם כך נקדים הקדמה קצרה: בחז"ל מבואר שמשה רבינו ראה את נבואתו באספקלריה המאירה, ופשטות הדברים היא על דברי הנבואה ששמע מפי הגבורה, והוא השיג וראה אותם בבירור ולא בדמיון. אולם רבינו המהרא"ל מרחיב את הדברים גם לכח סברתו והבנתו של משה רבינו בתורה. כשמשה רבינו היה דורש את דיני התורה ולומד בסברא ובהיקש דין אחד מחבירו, הייתה הסברה ברורה לו עד כדי שכאילו הוא שמע את הדין מפורש מהקדוש ברוך הוא. לעומת זאת חכמי ישראל האחרים יכולים רק לדמות בדעתם נושא אחד לנושא אחר אבל גם אחרי שהם דימו את שתי הנושאים זה לזה אין זה ברור להם כדבר מפורש. כלומר: גם לימוד וההיקש של דיני התורה זה מזה היה אצל משה "כאספקלריה המאירה".

עתה נשוב לפרשת התרת נדרים: בפרשת כי תישא, לאחר שנגזרה חס ושלום גזירת כליה על עם ישראל נאמר (שמות לב, יא) **וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת־פָּנָיו ה' אֱלֹהָיו** ואמרו חז"ל במדרש: **ויחל משה... אמר ר' ברכיה בשם ר' חלבו בשם ר' יצחק שהתיר נדרו של יוצרו. כיצד? אלא בשעה שעשו ישראל העגל עמד משה מפיס ה' שימחול להם, אמר ה': משה כבר נשבעתי: "זובח לאלהים יחרם", ודבר שבועה שיצא מפי איני מחזירו, אמר משה רבון העולם... ואתה צויתני על הפרת נדרים, דין הוא שתתיר את נדרך... מיד נתעטף בטליתו וישב לו כזקן והקב"ה עומד כשואל נדרו, ע"כ. דברי חז"ל אלו הם בגדר "תורת הנסתר" ולא כל אחד יכול להשיג ולהבין את זאת שמשה רבינו ילוד אשה מתיר כביכול**

שבועה להקב"ה. אולם משה רבינו למד ממעשה זה את דיני התרת נדרים (א"ה צ"ע שעיינ שם בל' המדרש שנראה שמשה רבינו למד את ההתרה לה' מפרשתנו ולא להיפך, וצ"ע) כי משה רבינו יכול היה בכוח תורתו ללמוד שכפי שהוא "התיר את נדרו" של הקדוש ברוך הוא כך חכם יכול להתיר נדר של אדם הנודר.

והיקש זו שהקיש משה רבינו לא היה רק כשאר דרשות חז"ל הנלמדות במידות שהתורה נדרשת בהם, אלא היה באספקלריה המאירה. היה זה בדרגה כאילו הדבר נאמר לו במפורש מהקדוש ברוך הוא. ולאחר שהשיג משה רבינו דבר זה מהקב"ה הוא הלך ללמדו את בני ישראל. אולם הוא לא לימד את כל העם בשוה אלא חילק אותם לשני חלקים. ראשי המטות לחוד, ובני ישראל לחוד, וזהו פירוש הפסוק: א. וידבר משה אל ראשי המטות. ב. לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'.

ראשי המטות היו בדרגה גבוהה ומוחם היה יכול לסבול ולהבין את המושג שמשה התיר כביכול נדר להקב"ה. ולכן אליהם דיבר משה רבינו וביאר להם את כל הענין, שהקב"ה נשבע שבועה ומשה התיר אותה ומכאן נאמרת פרשת התרת נדרים באספקלריה המאירה.

אולם שאר בני ישראל אין מוחם יכול להבין ולסבול ולהכיל את עומק המושג שכביכול בשר ודם מתיר נדר של הקדוש ברוך הוא. ולכן לא ביאר להם משה רבינו את המקור לדין הפרת התרת נדרים. אלא אמר להם: זה הדבר! כך ציווני הקב"ה באספקלריה המאירה! ולמרות שהוא לא שמע זאת מפורש, אך אצל משה רבינו כשהוא השווה דין לדין היתה לו רמת בהירות כה גבוהה כאילו הוא שמע זאת במפורש.

עתה יתורצו הקושיות: א. בתחילת הפסוק לא נאמר "אל ראשי המטות לבני ישראל" אלא יש לחלק: "וידבר משה אל ראשי המטות". ואח"כ "לבני ישראל". אל ראשי המטות הוא דיבר את המקור. שהוא התיר להקדוש ברוך הוא את שבועתו, אולם "לבני ישראל, לאמור זה הדבר!" להם משה רבינו אמר רק את הציווי בלא המקור. ב. ולכן מתאים הביטוי "זה הדבר". אומר משה לעם ישראל, הדברים מפורשים מפי הקב"ה! כי אמנם משה לא יכל לומר לכל העם את המקור המפורט לדין התרת נדרים, אך הם היו ברורים לו באספקלריה המאירה. והלימוד שלמד אותם היה ממש כמו ציווי מפורש!